

Josep M. Capdevila a través de la seva correspondència

Joan Carreres i Péra

Amb motiu d'acomplir-se el centenari del naixement de l'escriptor olotí Josep Maria Capdevila i Balançó el dia 14 de juny de 1992 (1892-1972), han sortit diversos articles en la premsa de Barcelona i Girona —i en algunes publicacions comarcals d'Olot— glossant la figura d'aquest personatge que, en paraules del professor Jordi Castellanos, «va ser un intel·lectual sòlid, d'ordre, amb una clara consciència que la seva funció no era de lluïment personal sinó del servei col·lectiu» (1).

Féu els estudis primaris i secundaris a Olot i cursà Dret a la universitat de Barcelona empès per la pressió paterna, però la seva vida, ja des d'una adolescència precoç, va ser dedicada a la filosofia, les lletres i la pedagogia.

La relació amb J. M. de Garganta

L'estiu de 1908 coneix Josep Maria de Garganta, un personatge il·lustrat i solitari, feble de salut, que residia a Olot. Capdevila té 16 anys i Garganta 26; però un corrent de simpatia s'estableix entre aquell adolescent, devorador de llibres, i aquell home erudit, amic de Josep Maria de Pereda i de mossèn Costa i Llobera, amb qui mantenia correspondència, creador del grup esperantista d'Olot i pastor de l'«Arcàdia», de Roma.

L'octubre del 1909 Capdevila fa primer de Dret a Barcelona i s'inicia entre ell i Garganta una copiosa correspondència: un corpus de 89 cartes que arriben fins a la mort de Garganta, el dia 1 de maig de 1928. Les cinquanta primeres abracen del 1908 al 1915. A través d'aquestes se'ns desplega, com en un llibre obert, la vocació literària d'un ado-

lescent assedegat de coneixements i dotat d'una intel·ligència poc habitual, condeixeble i amic de Josep Maria de Sagarra i Carles Riba, dels germans Carlos i Ferran Soldevila i de Jordi Rubió i Balaguer.

Els dos grans mestres de Capdevila van ser el Dr. Antoni Rubió i Lluch, que va fascinar-lo ja en el curs de Literatura que formava part dels comuns de dret (i dirigí els Estudis Universitaris Catalans que Capdevila cursà simultàniament amb la carrera de Dret a partir del gener de 1912), i Eugeni d'Ors, el Xènius del *Glosari*, àrbitre del Noucentisme i braç Dret d'Enric Prat de la Riba, que li confià la Direcció General d'Instrucció Pública.

Una carta antològica

D'entre la cinquantena de cartes que Josep Maria Capdevila escriu a Josep Maria de Garganta —inèdites—, n'hem seleccionat una d'antològica, datada el mes d'abril de 1911. Capdevila té 18 anys i cursa el tercer de Dret. En aquesta lletra, hi apareix ja la seva adhesió al pensament de Xènius, l'admiració que sentí tota la vida per autors com Mistral o Costa i Llobera, la seva irreductible catalanitat, la projecció nacional que dóna a l'escola de pintura i escultura d'Olot, la crítica objectiva que aplicarà als seus assaigs i, sobretot, un treball de síntesi entre la Grècia clàssica i la Roma cristiana emmarcada en la investigació, l'erudició, el treball sistemàtic i l'obra ben feta (2).

«Estimat amic: No em sé estar d'escriure-us una carta on copiï un retall d'un article d'un «desconegut» que cita en Xènius en una glosa de l'any MCMVI: «Fills de l'acció —diu— no volem trobar l'euriàtmia de la vida ni en una transacció amb el descans, ni amb el repòs del Nirvana... No té certament cap mèrit l'home que es manté serè a l'ombra de sos emparrats, en un dia tebi, enfront del mar blau, contemplant els camps comblats de benedicció. Lo laudable i heroic és conservar la tran-

El 12 d'octubre de 1921, Josep M. Capdevila contrau matrimoni amb Carme Montaner

quil·litat d'esperit en el moment de la més intensa emoció, és equilibrar el domini de si mateix enmig de lo més fragorós de la tempesta, és permanèixer independent sense perdre mai l'autodirecció, sabent contestar l'acció amb l'acció, i extraient alhora bellesa, bondat i sabiduria d'allí on el lluitador covard no veuria més que catàstrofes irreparables i definitives desesperacions...» A la nostra civilització li falta euriàtmia de la vida, és a dir, harmonia, equilibri. I si no volem convertir-nos en víctimes d'aquesta civilització hem de restablir l'imperi de l'esperit sobre lo contingent i mutable, per a trobar la pau i la calma en l'acció, en l'emoció i en la lluita.

Aquestes doctrines clàssiques s'avenen amb la que explica d'una manera encisadora el llibre que més pot servir per conduir la nostra naturalesa, que és el llibre de *La Imitació de Crist*.

Molt temps ha que estic enamorat de lo clàssic, i que crec que el destí de la nostra Catalunya és ser una nova Grècia d'Occident: L'Imperi de Catalunya mediterrània i Provença, tota Catalunya, Mallorca i València. Mes nosaltres hem viscut una mica —i Vós força més— el romanticisme de l'edat passada; i a mi, que quan vaig obrir els ulls a la vida ja el romanticisme moria, m'ha costat un gran esforç lliurar-me'n. Ara ja en sóc bastant lliure i fins m'arriben a enamorar les divinitats de la Grècia antiga que, com aquell «prince d'Aurenjo» mistralenc:

«s'es mes en testo d'atrouva per orto,
l'espelimen de la Naiado antico
e la flour d'aigo expandido sus l'ondo
ounte la Ninfo es amagado e muso,
la Ninfo bello, e puro, e lindo e vaigo
que l'esperit concèn e que desiro.

la Ninfo atrivarello e viduuptuoso
qu'al entour d'ou nadaire, au brieu de l'aigo
bandis floutando sa cabelladura
e se confound e found eme le riso.

(Mistral)

Barcelona, 25 de novembre de 1922

A. B. Carles Rahola

Meu volgut amic i senyor,

Tantonia massa, com ja hehe fet,
se esperava per donar os mèrits dels
vostres dos últims llibres. A pobresos
escriure tan llargament com voldria.

Tu us escriuís, doncs, més
llarg, i perdono el retard amb que
us arriben aquests dues paraul-
les de reconeixement, però ben
afectuosos, del vostre amic,

Josep Maria Capdevila

Una carta de Capdevila a Carles Rahola.

És clar que això és una entremaliadura, que hi hauré caigut solament a estones perdudes. Però o jo hi entraré de ple, temps a venir o, a mida que se'm vagi aclarint la visió ben serena de les coses, me'n despendré i oblidaré per sempre.

Mes, en doctrines clàssiques, no cal recórrer a revistes que us les expliquin tenint, com tenim el Pi de Formentor, d'en Costa i Llobera, i aquella Oda a Horaci que també va escriure.

I nosaltres, ni hem pas de moure'ns de casa nostra; haurien de bastar-nos — si és que d'aquestes coses n'hi pot haver mai prou — l'exemple que ens donen els quadres d'en Joaquim Vayreda i les obres d'en Josep Clarà.

M'adono que no puc girar full per escriure-hi. Adéu-siau. Josep Maria».

Amb els anys, Josep Maria Capdevila hi entrà de ple, en l'estudi del clàssics. Arriba a publicar el «Tirant lo Blanc»; i pogué conèixer els autors mallorquins en un viatge a Mallorca, l'abril de 1917, amb Carles Riba i Clementina Arderiu: «A Palma saludàrem Joan Alcover al cancell de l'audiència i Costa i Llobera al portal de la Seu». El poeta Miquel Ferrà els feia de guia i pogueren visitar també la poetessa Maria Antònia Salvà. Capdevila no sospitava aleshores que l'any 1956, des del seu exili de Colòmbia, prologaria les Obres Completes de Mistral, en la versió catalana de la gran escriptora mallorquina. Com tampoc no hauria pogut preveure que el següent gran viatge on coincidirien el matrimoni

Riba-Arderiu —ja amb tres fills— seria el gener de 1939 a Boissy-la-Rivière, vora Étampes, en el molí que Marc Sagnier, catòlic pacifista francès, oferí a Capdevila i al matrimoni Fabra (3). Allà, Riba hi escriuria les «Elegies de Bierville» mentre Capdevila embarcat en el vapor «Colombie» amb Pau Vila i Miquel Joseph i Mayol salvaven cap al Nou Món.

Capdevila, estudiant (1909-1917)

Pressionat pel seu pare, que fou notari d'Olot al llarg de trenta-sis anys, el curs 1907-08 Josep Maria Capdevila inicia a Barcelona la carrera de Dret. El seu món, tanmateix, eren les Lletres i no s'amaga de manifestar-ho als amics, d'una manera especial a Josep Maria de Garganta i Vilamanyà, a qui considerà

sempre «un amic i mestre, dreturer i nobilíssim». Es veuen a l'estiu, i en visites esporàdiques que l'estudiant fa a Olot. Entre 1909 i 1917 s'han pogut conservar seixanta-tres cartes de Capdevila a Garganta. Com en un llibre obert, se'ns hi desplega la vocació literària d'un adolescent assedegat de coneixements i dotat d'una intel·ligència poc habitual. «No faig versos —li repeteix sovint—. I transcriu les seves descobertes literàries, acompanyades de comentaris d'una viva agudesia. També s'escriu, esporàdicament, amb el seu gran amic, el pintor Francesc Vayreda i Casabó, que llavors estudia a París, amb Manuel Brunet i Francesc Fontfreda, director de la revista *Vida Olotina*, on Capdevila a partir de 1915 comença a col·laborar sistemàticament.

Un promotor cultural (1918-1924)

Els fonaments intel·lectuals de Josep Maria Capdevila eren sòlids i consistents: 1r. Els estudis de Dret li van furnir una notable precisió de conceptes; 2n. Els estudis universitaris que efectuà simultàniament amb el Dret —a partir de 1912—, sota el mestratge del Dr. Antoni Rubió i Lluch, donaren amplitud de tessitura a les lectures dels grans autors; 3r. Els estudis de Filosofia, que iniciava el 1914, li conferiren aquella profunditat de pensament que caracteritza la seva obra crítica. Encara hem d'afegir-hi un altre element: l'amistat amb Eugeni d'Ors, que incorpora Capdevila a la tasca docent de la Mancomunitat de Catalunya: Xarxa de biblioteques Populars (1918), adjunt al Seminari de Filosofia, juntament amb Joan Crexells (1919), i secretari de l'Escola d'Ensenyament Tècnic per a Obrers on Capdevila dóna mostra d'una remarkable aptitud organitzativa que es manifestarà amb plenitud durant l'etapa de Puig i Cadafalch, especialment després de la defecció del Pentarca. És una època de noves amistats; en el camp institucional, dins l'àrea pedagògica i, sobretot, cultural.

D'aquesta època conservem quaranta-dues cartes: trenta-nou de Capdevila i tres adreçades a ell. Epístoles de condeixebles com Joan Climent, Carles Riba (l'abril de 1916 efectuà un viatge a Mallorca amb el matrimoni Riba-Arderiu) i Josep Maria de Sagarra. Destaquem d'una manera

especial les cartes que escriu a Joan Alcover, a qui havia conegut l'any 1916 als jardins de l'Ateneu, i també el seu intercanvi epistolar amb figures destacades del món intel·lectual i polític del moment, com Francesc Cambó, Jaume Bofill i Mates, J. V. Foix, Eladi Oms, Ventura Gassol, Mossèn Llorenç Riber, Ignasi Girona, Manuel Ainaud, Carles Rahola, Josep Maria Junoy, Rafael Campalans, Manuel Raventós, Jordi Dwelshauer i Ferran Valls i Taberner.

Carta a Josep M. de Sagarra

Quan el 18 de novembre de 1918 Carles Riba cita Capdevila en *La Veu de Catalunya* el presenta com «un crític finíssim i gairebé inèdit». Capdevila encara no havia publicat res, però Riba coneixia per pròpia experiència les aptituds crítiques del seu amic, a qui recitava les poesies abans de portar-les a l'editor (4).

Aquest mestratge literari de Capdevila el descobrim també damunt Josep Maria de Sagarra. Aquest, convidat per Capdevila, l'any 1916 presidí els Jocs Florals d'Olot. El maig d'aquell mateix any havia dedicat a Capdevila una poesia titulada «Oració», que és un autèntic Cant Espiritual. Dos anys després, en carta datada el 25 d'abril de 1918, tot i reconeixent els valors poètics de l'autor del «Poema de Montserrat», Capdevila l'esperona a escriure teatre. «En aquest país —li ve a dir— hi ha molts poetes, però no ha sorgit encara aquell autor teatral capaç de fer vibrar el poble. I aquest autor podries ser tu». Tres mesos després d'aquesta carta, Josep Maria de Sagarra publicava *Rondalla d'Esparvers*, la seva primera obra teatral. Tenia vint-i-quatre anys, i Capdevila, vint-i-sis. Per la seva importància històrica, reproduïm íntegrament la carta.

«Caríssim,

Com t'havia dit, començo escrivint-te, no confiant gaire, però, a rebre contesta. En canvi, no et podré escriure molt llargament, tant com voldria, a causa de mil menudes raons que me'n priven: raons de temps, perquè els que dilapidem els minuts i sovint les hores, tenim l'enuig continu d'ésser voltats d'un eixam de menudes raons de temps.

I el teu llibre? Com és que no s'ha parlat gaire, en la premsa, del teu llibre? (5). Vols que ara, divagant, en parlem

*Tot en aquest llibre són impressions
fugitives, que es presenten, palpiten,
minven, s'esvaeixen, són substituïdes,
en el curs mateix d'una sola poesia.
Impressions d'un dia de Carnaval; un
dia de pluja; una noia darrera els
vidres d'un balcó; una nova coneixença;
aviu, només de nostra coneixença,
tinc el cor fresc com el celler del mas,
i tota la meua ànima s'agença,
d'haver-te dut recolzadeta al braç.
Ara, tal vegada amb més raó, podria
dir-te que en tu el teatre de*

una mica? Un llibre líric teu no podia ésser una cosa intensa, en el sentit, per exemple, en què és intensa una poesia d'en Maragall o d'en Pijoan, i no és intens un sonet del Petrarca o una balada del Polizità. Sembla que de l'autor de «Cançons d'Abril i de Novembre» podria dir-se allò que Mumet deia del Petrarca:

*Lui seul eut le secret
de saisir au passage
les battements du coeur
qui durent un moment.*

Si tot això que dic fos veritat, llavors caldria no tant acréixer el «poeta» que hi ha en tu com «l'artista» que aquesta mena de poesia reclama.

Tot en aquest llibre són impressions fugitives, que es presenten, palpiten, minven, s'esvaeixen, són substituïdes en el curs mateix d'una sola poesia. Impressions d'un dia de Carnaval; un dia de pluja; una noia darrera els vidres d'un balcó; una nova coneixença:

*Avui només de nostra coneixença tinc
el cor fresc com el celler del mas, i tota la
meua ànima s'agença, d'haver-te dut
recolzadeta al braç.*

Ara, tal vegada amb més raó, podria dir-te que en tu el teatre de Catalunya podria tenir el seu autor. No res perdria la teua poesia d'estar escrita en escenes; el públic s'hi complauria al teatre, i fores després llegit a cada casa. Les teves obres teatrals podrien ésser representades tant com se volgués, perquè un joc d'escenes gracios amb versos sonors i ple de fugitives gràcies líriques, admet tothora una repetició. Adéu. He escrit més llarg que no volia. Escriu-me almenys una postaleta. Ton amic de sempre,

Josep M. Capdevila».

*Catalunya podria tenir el seu
autor. No res perdria la teua poesia
de l'estar escrita en escenes; el públic
s'hi complauria al teatre, i fores de-
prés llegit a cada casa. Les teves obres
teatrals podrien ésser representades
tant com se volgués. perquè un joc
d'escenes gracios amb versos sonors
i ple de fugitives gràcies líriques,
admet tothora una repetició».*

«Els Amics d'Europa»

Per a Capdevila i els catalans de la seva generació no es tractava de reivindicar res, sinó de fer-ho tot, començant per un mateix; d'assentar les bases d'un país amb associacions culturals i artístiques, biblioteques i universitats, escoles professionals i centres d'investigació. El model era Europa. A l'edat de vint-i-tres anys, Josep Maria Capdevila formava ja part de l'associació «Els Amics d'Europa», assolada per la Primera Guerra Mundial. Fou l'ànima de la Lliga Nacional d'Associacions de Música de Catalunya (1922) i membre fundador de la Societat Catalana de Filosofia (1923). I quan el Directori Militar de Primo de Rivera desmantellà barroerament l'obra de cultura de la Mancomunitat de Catalunya, Capdevila posà tot el seu esforç a protegir les escoles i biblioteques de les arbitrietats centralistes.

Joan Carreres i Péra és director del Centre d'Estudis Diocesà de Girona

Notes

- 1) Jordi Castellanos, «Capdevila, un intel·lectual conseqüent». *La Vanguardia*, 09/06/92.
- 2) (Hem respectat la sintaxi de la carta i n'hem actualitzat únicament l'ortografia).
- 3) J. M. Capdevila, *Del retorn a casa*, Ed. Porric, núm. 27 (1971) pp. 67-72.
- 4) Vegeu l'evocació que fa Josep Maria Capdevila a «La Nova Revista» («Carles Riba», agost, 1927, pp. 363-364).
- 5) Es tracta del recull de poesies de Josep Maria de Sagarra, escrites entre el febrer de 1915 i l'octubre de 1917, que l'autor titulà «Cançons d'abril i de novembre».